

AMERİKALI MUSEVİ OYUN YAZARLARININ AMERİKAN TİYATROSUNA KATKILARI

Tahir YAŞAR (*)

Özet

Amerika'ya giden ilk göçmenlerin arasında İngiliz, İspanyol, Portekiz ve Fransızların yanında Museviler de bulunuyordu. İlk yerleşimciler 1654'te Amerika'ya yerleşti. Joellyn Zollman derki: "Tarihçiler geleneksel olarak Amerikalı Musevi göçlerini üç bölüme ayırır; Sephardic, Alman ve Doğu Avrupa.....İlk grup Sepherdic yerleşimciler 1654'te New Amsterdam'a (New York) geldi." (Zollman, t.y: 6). Dolayısıyla Musevilerin varlığı 16. yy'a kadar dayanır. Brezilya'dan ilk Musevi yerleşimciler 1654 yılında New York'ta The Congregation Sherith'i kurdular. O tarihten itibaren Musevi yazarlar aktif olmuşlardır. Isaac Harby, Mordecai Manuel Noah, Jones B. Phillips, Samuel Benjamin Helbert Judah bu dönemin önemli yazarları idi. 18.yy'ın son 10 yılında ve 19.yy'ın başlarında Davit Balesco Amerika'nın önde gelen tiyatro yazarlarından biri oldu. Daha sonra o'nu Clifford Odets, Arthur Mille, Emler Rice, Sidney Kingsley, Woody Allen, Davit Mamet ve bunları birçok diğer Musevi oyun yazarı takip etmiştir. Özellikle Arthur Miller ve Clifford Odets dünya çapında bilinen yazarlardır. Bu yazarlar Amerikan toplumunun ekonomik, sosyal, kültürel sorunlarıyla ilgilenmişlerdir. Özellikle orta sınıfın sorunlarını ele almışlardır. Clifford Odets bu konudaki hassasiyetini şöyle ifade eder: "Ne zaman insanlar bana Amerika'nın büyük avantajlarından bahsetse, aklıma çok iyi bildiğim yıkılan orta sınıf gelir" (Brenman-Gibson, 1982:17). Bahsettiğimiz bu yazarların hepsi Amerikan Edebiyatına ve tiyatrosuna katkıda bulunmuşlardır. Bu konuda Theodor Bikel şöyle der: "Denebilir ki Museviler Amerikan halkına gülmeyi ve oyunculara da nasıl güldürüleceğini öğretti"(Bikel, t.y: 4). Sonuç olarak denilebilir ki Amerikan toplumunun kuruluşundan başlayarak Amerikalı Musevi oyun yazarları, oyuncular, aktrisler, aktörler, Amerikan Tiyatrosunun gelişimine önemli katkıda bulunmuşlar ve gelecekte de katkıda bulunmaya devam edeceklerdir.

Anahtar Kelimeler: Musevi, tiyatro, oyun yazarı

The Contribution of American Jewish Playwriters to American Theatre

Abstract

Among the first immigrants to America beside the English, Spaniards, Portuguese, French, there were also Jewish people. The first settlers had arrived in America in 1654. "Historians have traditionally divided American Jewish immigration into three periods: Sephardic, German, and Eastern European....The first group of Sephardic settlers arrived in New Amsterdam in 1654 from Brazil" (Zollman, t.y: 6). So, the Jewish presence in America goes back to 16th century. The first settlers had established the Congregation Sherith in New York in 1654. Beginning from then on Jewish writers had been active. Isaac Harby, Mordecai Manuel Noah, Jones B. Phillips, Samuel Benjamin, Helbert Judah were the important play writers of that period. At the last decades of 18th century and the beginning of the 19th century, Davit Balesco became an important play-writer of America. Then, he was followed by many writers like Clifford Odets, Arthur Miller, Emler Rice, Sidney Kingsley, Woody Allen, David Mamet, and many other writers. Especially Arthur Miller and Clifford Odets are well-known writers all over the world. These writers have dealt with the economic, social, cultural problems of American society, especially the problems of the middle class. Clifford Odets says that "Whenever people talk to me of the incomparable advantages of the America, I think of all these broken middle class lives which I know so well" (Brenman-Gibson, 1982:17). All of them have contributed the American Literature and Theatre. Theodore Bikel says "it could be said that Jews have taught America how to laugh and taught performers how to generate laughter" (Bikel, t.y: 4). So, as a result it can be said that from beginning of establishment of American society up to now many American Jewish play-writers, players, actors, actresses have contributed to the development of America and they will continue to contribute to it in the future, too.

Key Words: Jewish, immigrant, play-writer

*) Yrd. Doç. Dr., Hakkari Üniversitesi Hakkari Meslek Yüksekokulu
(e mail: tahiryasar30@hotmail.com)

Giriş

Amerika Birleşik Devletleri dünyanın süper gücü olmasına rağmen tarihi kökleri pek derinlere inmeyen bir ülkedir. Günümüzde **Yeni Dünya** terimi bu ülke için kullanılmaktadır. Çünkü Amerika kıtalarının keşfi insanlığın tarihine göre çok yenidir. 1620’ den başlayarak Amerika’ya gelen ilk yerleşimcilerden olan İngiliz, İspanyol, Portekizlilerin yanında Musevilerinde olduğu görülmektedir. İlk yerleşimciler arasında Musevilerin yer aldığı konusunda Amerikalı yazar Caldwell Titcomb ‘A Distinguished Look at Jewish American Drama’ adlı makalesinde şunları yazmaktadır.

“Amerika’da Musevilerin varlığı 16. yüzyıla kadar uzanır. Prag doğumlu Musevi metalürji uzmanı Sır Walter Ralieh uzman olarak bilinir ve maden mühendisi olan Joachim Gans Virginia da sürekli bir yerleşim yeri kurmak amacıyla onun yanında yer alır. Fakat Gans iki yıl sonra İngiltere’ye geri dönmeye karar verdi. Yinede 1654’de yeterli sayıda Musevi aile İspanya ve Portekiz’den Brezilya yoluyla İsrail Shearith Cemaatini kurmak üzere New York’a göç eder. Daha sonra Musevilerin en eski ibadethanesi olan Touro Sinagog’u 1759 yılında Jeshaut İsrail Cemaati tarafından 1759-1763 yılları arasında Newport, Island’da inşa edilip ibadete açılan bu cemaate 1958 yılında katılır. (Titcomb, 2009:sayfa sayısı).

Bu kadar erken gelip ülkeye yerleşmiş olan Musevilerin, bu ülkenin sosyal, ekonomik ve kültürel gelişimine kayıtsız kalmaları elbette düşünülemez. Birçok ırktan insanların Amerika’ya göç ettiği bir gerçektir. Bu insanların başardığı en önemli şeylerin başında kendi ırklarını çok fazla öne çıkarmadan yeni bir ulus kurmalarıdır. Yeni bir ulus oluştururken kendi kimliklerini çok aşırı bir şekilde öne sürmemelerine rağmen, onu unutmamaya, gelenek, kültür ve inançlarını yeni ulus içerisinde de devam ettirmeye çalışmışlardır. Bunu ne kadar başardıkları elbette sorgulanabilir. Belli badireler atlatmış olmalarına rağmen Amerikalı Musevilerin Amerikan ekonomisine, kültürüne ve edebiyatına önemli bir katkıda buldukları bir gerçektir. Onların bu katkıları asla küçümsenemez.

Bu çalışmada amacım Amerikan tiyatrosunun gelişimini bilimsel veriler ışığında ele alarak Amerikalı Musevi tiyatro yazarlarının öne çıkanlarını da vurgulayarak onların Amerikan tiyatrosuna olan katkılarını ele almak ve edebiyatla ilgilenen geleceğe nesillere bir bilgi kazandırmaktır. Bu çalışmaya beni yönelten nedenlerden biri de yüksek lisans ve doktora çalışmalarım esnasında Arthur Miller, Tennessee Williams ve Clifford Odets gibi yazarları yakından tanıma fırsatını elde etmiş olmamdır.

Amerikan Tiyatrosunun Kısa Bir Tarihi

Highlights of American Literature adlı kitabın girişinde, ilk Amerikan edebiyatı hakkında şöyle yazılmaktadır; *“İlk Amerikan Edebiyatı ne Amerikandı ne de gerçek edebiyat. Amerikalı değildi genelde İngiliz göçmenlerinin eserleriydi. Bildiğimiz şiir, deneme veya roman tarzında edebiyat değildi. Fakat daha çok ilginç seyahat yazılarının bir karışımı ve dini yazılardı”* (Bode, 1983). Kitapta belirtildiği gibi ilk yazılar her ne kadar bildiğimiz edebi türlerden olmasa bile kıtanın doğal güzellikleri, zenginlikleri, ilk yerleşimcilerin karşılaştıkları zorluklar, oluşturulması gereken sosyal dayanışma ve başka insanların

buraya gelip yerleşmesi için yapılan davetler bu yazılarla anlatılmaktadır. Bu tür yazıların yanında tiyatronun da varlığından söz etmek gerek. Yeni kıtada ilk varlık gösteren edebi türlerden birisi de tiyatro olmuştur. Elbette günümüz tiyatrosu gibi modern bir tiyatrodan söz edilemez ama tür olarak var olmuştur. 1700'lerin sonlarına doğru bazı Musevi asıllı yazarların tiyatro eserleri yazdıkları Cadwell'in makalesinden anlaşılmaktadır. Bu makalede dört Amerikalı Musevi yazar hakkında şunlar yazılmaktadır.

“19. yüz yılın ilk yıllarında aktif olan dört Musevi oyun yazarı bulunmaktaydı. Isaac Harby (1788-1828) daha on yaşındayken oyun yazıyordu... Mordecai Manuel Noah (1785-1851) bir diplomat, gazeteci, aynı zamanda oyun yazarı ve bir yerli yazar olarak göze çarpan ilk Musevi idi. 1808'den 1840'a kadar sahne için yazdı. 'She Will Be a Soldier' adlı oyunu onu önemli ilk Amerikalı Musevi yazar yapmıştır. Noah'un kuzeni Jonas Phillips (1805-1869) tarafından yazılan 'The Evil Eye' 19. yüzyılın sonuna doğru sahnelendi. 1816 yılında Rutgers Üniversitesinden mezun Benjamin Helbert Judah, -tesadüfen- buradan mezun olan ilk Musevi yazardı. 1820-1823 yılları arasında 4 başarılı oyunuyla kendisini kabul ettirmiştir.“ (Titcomb;2009)

Genel olarak modern Amerikan tiyatrosunun başlangıcı 1900'lerin başları kabul edilse de 1700'lerin son çeyreğinden itibaren Amerika'da tiyatronun var olduğu ve Musevi yazarların bu alanda önemli yer aldıkları görülmektedir. Yukarıda sözü edilen yazarlardan başka 19. yüzyılın ikinci yarısında Amerikan tiyatrosuna en önemli katkı sağlayan yazarlardan birisi Davit Belasco'dur. Amerikan tiyatrosuna yüze yakın eser kazandırmış olan Belasco, o dönemin en önemli şahsiyetidir. Özellikle modern Amerikan tiyatrosunun hazırlayıcısı olmuştur. Belasco'dan sonra başlayan modern Amerikan tiyatrosunun öncüleri olan Elmer Rice, Sidney Kinksley, Sidney Howard gibi önemli yazarların tümü Musevi kökenlidir. Uyanış dönemi denilen 1920-1940'lar da ise dönemin büyük tiyatro yazarlarından olan Cliford Odets ve Arthur Miller Amerikan tiyatrosunu zirveye taşımış ve dünya tiyatrolarının en önemli yazarları olmuşlardır. Burada adı geçen yazarlar tiyatro eserleri yanında; radyo, TV ve sinemaya yönelik eserler de yazmışlardır. Günümüzde bu yazarların eserleri Amerika'da ve tüm dünyada ilgiyle izlenmektedir.

Bazı Musevi Asıllı Amerikalı Tiyatro Yazarları ve Amerikan Tiyatrosuna Katkıları

ISAAC HARBY: Almanya'dan gelen Musevi göçmen bir ailenin (1788) Amerika doğumlu çocuğudur. Önemli bir kişiliğe kısa sürede ulaşmış olan Harby, ilk göçmen olan Musevilerin Amerika'ya uyum sağlaması konusunda çok uğraş vermiş ilk reformculardandır. Çok yönlü bir kişiliği olan Isaac Harby öğretmenlik, edebiyat eleştirmenliği ve gazetecilik mesleklerinin yanında oyun yazarlığı da yapmıştır. Bu nedenle Amerikalı ilk Musevi tiyatro yazarlarından sayılmaktadır.

MORDECAI MANUEL NOAH: 1785 Philadelphia doğumludur ve Portekiz kökenli bir Musevi aileden gelmedir. Babasının ölümünden sonra Güney Carolina da hukuk eğitimi almıştır. Gazete editörlüğü, avukatlık ve hâkimlik mesleklerinin yanında oyun yazarlığı yapmıştır. “Fortress of Sorento”, “She would be a soldier” önemli yapıtlarıdır.

Özellikle eğitime çok önem veren Noah, New York Üniversitesinin de kuruculuğunu yapmıştır. Döneminin en etkileyici kişiliklerinden biri olmuş ve toplumu yönlendirmiştir.

JUDAH, SAMUEL BENJAMIN HELBERT: 1799-1876 arasında yaşamış olan yazar New York doğumludur. Amerikan edebiyatına katkı sağlamış ilk Musevi yazar olarak kabul edilir. “The Mountain Torrent” oyununun daha sonra melodrama türünden olan “The Rose Of Arragon” adlı oyununu yazmıştır. Fakat en çok sevilen yapıtı Amerikan İç savaşını anlatan “A Tale of Lexington” adlı oyunu olmuştur. Bu oyun ilk sahnelendiğinde büyük beğeni kazanmış ve çok alkışlanmıştır.

DAVID BELASCO: Aslında Belasco Amerikan tiyatrosunun çok önemli temel taşlarından biridir. Amerika’ya ticari tiyatroyu getiren Belasco aynı zamanda derli toplu tiyatro geleneğini de kazandırmıştır. Özdemir Nutku “Dünya Tiyatro Tarihi” adlı kitabında Belasco için;

“Belasco’nun doğalcılık anlayışı Avrupa’daki anlayıştan daha yüzeydedi. O, fotoğrafik görünüşü getirerek seyircilerini tutuyordu.....(gerçeğin cilalanması, duygululuk, ayrıntuların düzleştirilmesi vs) Belasco’nun American sinema endüstrisinin beğenisine miras olarak bıraktığı özellik oldu.....Belasco’nun Amerikan tiyatrosuna getirdiği en önemli özellikler arasında takım oyunculuğu, düzenli provalar, iyi bir ışıklandırma anlayışı ve oyun disiplini gibi kavramlardı.” (Nutku, 1985: 97) demektedir.

Belasco 46 yıllık uzun kariyeri süresince 100’ün üzerinde oyun üretmiştir. Bu oyunların arasında ‘Heart of Oak’, ‘The Heart of Mryland’, ‘Du Barry’, ‘Madame Butterfly’ ve ‘The Girl of the Golden West’ gibi oyunlar büyük beğeni kazanmıştır. David Belasco Amerikan tiyatrosuna bu özellikleri kazandırırken oyun yazarlığı yanında yönetmenlik ve prodüktörlük de yapmıştır. O, Amerikan tiyatro tarihinde on dokuzuncu ve yirminci yüzyılları birbirine bağlayan çok önemli bir halka olmuştur.

Uyanış Dönemi ve Tiyatro Grupları

Amerikan tiyatrosunun daha iyi gelişmesi ve daha iyi eğitim görmüş sanatçıların yetiştirilmesi için 1910 yılından sonraki dönemde değişik tiyatro gruplarının kurulduğu görülmektedir. Bu gruplara katılan kişiler hem tiyatro yazarlığı hem oyunculuk yapmışlardır. Her iki konuda da eğitim alıp deneyim kazanan bu kişilerden çağa damgasını vurabilecek Elmer Rice, Cliford Odets gibi yazarlar yetişmiştir. 1905 yılında Prof. George, Pierce Baker Howard Üniversitesinde tiyatro yazarlığı dersleri vermeye başlamış, önemli işler başarmış ve 1915 yılında kurulan “Washington square Players”, “Theatre Guild”, “Prowincetown Players” toplulukları American Tiyatrosunun çok daha iyi seviyelere gelmesini sağlamıştır. Bu topluluklarda da Musevi asıllı Amerikalı yazarların önemli başarılar elde ettikleri görülmektedir. Örneğin, 20. yy’nin ilk yarısının önemli tiyatro yazarları olan Sidney Kingsley, Elmer Rice, Cliford Odets gibi birçok yazar bu gruplarda oyuncu ve yazar olarak görev almıştır. Özellikle Elmer Rice “Federal Tiyatro Projesi”nin başkanlığını yapmış ve ayrıca “Tiyatro Yazarları Topluluğu” nun kurucusu ve gönüllü çalışanı olarak Amerikan tiyatrosunun gelişimine büyük katkı sağlamıştır. 1928 yılında ünlü tiyatro yönetmeni “Grup Tiyatro”sunu kurarak 1930’lardaki Amerikan tiyat-

rosuna önemli katkı sağlamıştır. Bu katkının en önemli tarafı Clifford Odets gibi hareketli ve tiyatro aşığı bir oyuncu ve yazarı Amerika'ya kazandırmasıdır.

Özellikle 1910'lardan 1930'ların sonlarına kadar Dünya'da ve Amerika'da meydana gelen gelişmeler, Amerikan tiyatrosunda da olaylara başka bir açıdan bakılmasına neden olmuştur. Örneğin, I.Dünya Savaşı, Rusya'da komünist ihtilal, Amerika Birleşik Devletlerinde meydana gelen büyük ekonomik kriz ve beraberindeki toplumsal çöküş tiyatro yazarlarını da artık eserlerinde sosyal olayları ele almaya yöneltmiştir. Savaşın insanlar üzerinde yarattığı sosyal, ekonomik, psikolojik etki ve kapitalist sistemin çöküşü karşısında sosyalist sistemin bir alternatif olarak parlaması ve güçlenmesi, Amerika'daki ekonomik çöküşün insanlar üzerindeki etkileri, köyden kente göçün sonucu meydana gelen varoşlar, bu varoşlarda ki yoksulluk, sefalet, adaletsizlik ve ahlaki dejenerasyon, Avrupa'daki Hitler ve Musoloni gibi faşist liderlerin kurduğu sistemler sonucu oluşan ırkçılık hareketleri, soy kırımını, faşizme ve kapitalizme karşı işçi hareketleri, haksız kazanç gibi tüm konular bu dönemin yazarlarının ele aldığı hususlar olmuştur. Özellikle Arthur Miller, Cliford Odets, Emer Rice gibi onlarca Musevi yazar bu konuları oldukça etraflı olarak ele almışlar ve dünya çapında ünlü yazarlar olmuşlardır. Böylece Amerikan tiyatrosunun da dünyada daha iyi tanınmasına vesile olmuşlardır. Bu dönemin başlıca yazarlarının biraz daha detaylı olarak tek tek tanıtılmasında yarar vardır.

ELMER RICE, 1892-1967 yılları arasında yaşamış olan yazar, oyunlarında daha çok toplumsal olaylara önem vermiştir. En önemli oyunu 1923 yılında yazmış olduğu 'The Adding Machine' olmuştur. Yazar bu oyunda makineleşmenin insanlar üzerindeki etkilerini anlatmaktadır. Olayın kahramanı Bay Sıfır hesap makinesinin icadıyla işini yitirir. Bunun üzerine patronunu öldürür ve tutuklanarak idama mahkûm edilir. Öbür dünyada da kendisine kocaman bir hesap makinesi verilir. Ruhu bu makineyi de çalıştıracak güce sahip olamayınca cennetten de kovulur. Ayrıca 'Mahkeme' adlı oyunuyla yazar sineme tekniğini kullanır geriye gidişlerle geçmişteki olayları aydınlatır. Amerika'da bu tekniği kullanan ilk yazar olur. Elmer Rice, Eugene O'Neill gibi büyük bir yazarı da Amerikan edebiyatına ve tiyatrosuna kazandıran bir yazardır. Ayrıca Rice 1929 yılında başlayan büyük ekonomik kriz sırasında 'Federal Tiyatro Projesine' de öncülük yapmış, bir taraftan tiyatronun gelişimine katkı sağlamaya çalışırken diğer taraftan da işsiz gençlere iş bulmaya çalışarak krizi kolay atlatmalarına yardımcı olmuştur.

SIDNEY KINGSLEY: 1906 yılında doğdu. Grup Tiyatrosunun üyeliğini yaptı. Grup çalışmasına önem veren yazarlardandır. En büyük yapıtı olan "Beyaz Gömleklili Adam"ı Grup Tiyatro'sunda iken yazdı. Yazar, bu oyununda dönemin en önemli sosyal sorunlarından biri olan yasadışı kürtaj ve bebek ölümlerini ele almıştır. Ayrıca idealist bir hekimin çok sevdiği nişanlısı için verdiği mücadele de anlatılır. "On Milyon Hortlak" adlı oyununda savaşın etkilerini işleyen savaş karşıtı bir oyundur. Bunlardan başka "Tead End, The World We Make, The Patriots" gibi önemli eserler vermiştir.

SIDNEY HOWARD:1891- 1939 yılları arasında kısa bir yaşam öyküsü olan Sidney hem bir tiyatro yazarı hem de televizyonda gösterilmek üzere oyunlar yazardı. Tiyatro yazarlığı konusunda kendisini iyi yetiştirmiş olan yazar Harward Üniversitesi'nde ders

almıştır. “They Knew What they Wanted” adlı oyunuyla öne çıkmış ve bu oyunuyla 1925 yılında Pulitzer ödülünü almış, ayrıca ‘Gone With The Wind’ adlı oyunuyla da akademi ödülünü kazanmıştır.

CLIFFORD ODETS: (1906-1963) Amerikan tiyatrosunun solcu, sosyalist ve protestocu oyun yazarıdır. Solcu ve agit-prop tiyatrosunun öncülüğünü yapan Odets “Grup Tiyatro”sunun ilk yazarıdır. Yazarlığının ilk deneyimi olarak çok sevdiği ünlü bestekâr Beethoven hakkında bir oyun yazmaya çalışırken birden bundan vazgeçer; çünkü Odets orta sınıf bir aileden geliyordu. Bunun yerine Berger ailesini neden yazmayayım düşüncesi hâkim olur ve ‘Awake and Sing’ adlı oyununu yazar. ‘Awake And Sing’ o’nun en önemli ve ilk yazdığı yapıtıdır. Odets bu oyununda açıkça Musevi asıllı Berger ailesinin 1930’lardaki zor ekonomik kriz yıllarında insan gibi bir hayat sürdürmek için vermiş oldukları yoğun çabayı vurgulamaktadır. Clifford Odets’in kendisini bir anda üne kavuşturan yapıtı ise ‘Waiting For Lefty’dir. İşçi sınıfının mücadelesini anlatan bu eser tam bir agit- prop türüdür. Odets 1930’lardaki büyük ekonomik yıkım karşısında insanların düştüğü çaresizlikten kurtulmanın tek çıkış yolu olarak Rusya’dakine benzer bir sosyalist devrimi görür. Onun İçin Komünist partisine üye olur ve aktif bir mücadele vermeye başlar ve komünist Partisine üye olmasını şöyle anlatır:

“İnanıyorum ki o dönemde muhtemelen Amerika’da 14 veya 16 milyon işsiz vardı. Ben kendim de 10 cente yaşamımı sürdürüyordum. O günler hiç birimizin bir daha geri dönmek istemediği günlerdi. Ben Komünist Partisine, kendimizi birden içinde bulduğumuz zor ikilemin içinden tek çıkış yolu olarak gördüğüm için bütün inancım ve dürüstlüğümlle girdim” (MacNicholas, 1981:127)

Odets bu dönemde Amerika işçi sınıfının mücadelesini anlatan “Waiting For Lefty”yi ve Almanya’da Nazilere karşı mücadele eden bir grup yurtsever gencin mücadelesini anlatan “Till The Day I Die” adlı oyunlarını yazmıştır. Bu oyunları ile Odets **agitasyon ve propoganda** yöntemini kullanırken tiyatrosunun bir sanat dalı olarak ideolojiye hizmet etmesi gerektiğine inanmıştır. Böylece yazar agit-prop denilen agitasyon ve propoganda yöntemini de Amerikan tiyatrosuna kazandırmıştır. Odets’in en önemli olan altı oyunu ‘Six Plays’ adlı kitapta toplanmıştır. Bu oyunlar, “Waiting For Lefty, Awake and Sing, Till the Day I Die, Paradise Lost, Golden Boy ve Rocket To the Moon”dur. Ayrıca Odets çok sayıda radyo ve TV oyunu da yazmıştır.

ARTHUR MILLER: (1915-2005) Polonya asıllı bir Musevi ailenin çocuğu olan Miller çağdaş Amerikan Tiyatrosunun en önemli yazarıdır. Arthur Miller’in ailesi o günün şartlarına göre gayet varlıklı idi. Tekstille uğraşan baba Miller ne yazık ki 1929 yılındaki büyük ekonomik krizle tüm mal varlığını yitirmiştir. Onun için aile Brooklyn, Gravesend’a göç etmiştir. Miller daha on yaşındayken ailesinin geçimine katkıda bulunmak için sabahları okula gitmeden önce evlere ekmek dağıtırdı. Varlık içinden birden yokluk içine düşen yazar o dönemin etkilerini iyi kavramış ve eserlerinde detaylı olarak yansıtmıştır. Liseden sonra Michigan Üniversitesine giden Miller önce muhabirliğe başlamış, üniversitenin öğrencilere yönelik çıkardığı Michigan Daily gazetesinde editörlük yapmıştır. Bu sırada Miller İngilizceye yönelir ve tiyatroyla ilgilenir. İlk eseri olarak ‘No

Villain'ı yazar ve üniversiteden ödül kazanır. Üniversitede Profesör olan Kenneth Rowe onu oyun yazarlığına yönlendirir ve ona danışmanlık yapar. Arthur Miller eserlerinde orta sınıfın içinde bulunduğu yokluğu, sefaleti, toplumda meydana gelen ahlaki dejenerasyonu, göçmenlerin durumunu, işçi sınıfının mücadelesini yansıtmış ve bu nedenle Amerikalı solcu yazarların önde gelen kişiliği olmuştur. Arthur Miller'in en ünlü eseri 'Death of a Salesman'dır. Yazar bu oyununda 1930'lardaki orta sınıfın sorunlarının yanında bir Pazarlamacının trajedisini anlatmaktadır. Gençken ailesini geçindirebilen fakat yitik bir kişiliğe sahip olan Willy Loman'ın içine düştüğü sorunlarını ve her şeye rağmen ailesine bir gelecek hazırlamak için yaptığı fedakârlığı anlatmaktadır. Miller bu oyunuyla en iyi yazarlara verilen Tony ödülünü, New York Drama eleştirmenleri ödülünü ve Pulitzer ödülünü kazanır. Bir oyunla üç ödül kazanan ilk kişi olmuştur. 'All My Sons' oyunuyla savaşta orduya bozuk malzeme satan ve uçakların düşmesine neden olan sahtekâr bir esnafı anlatırken, 'A View From the Bridge'le İtalyan göçmeni olan kardeşlerin sorunlarını dile getirmiştir. Yazdığı birçok tiyatro eseri, radyo televizyon oyunuyla Amerikan tiyatrosuna bu kadar katkıda bulunmuş seçkin bir yazar olan Miller ne yazık ki komünist olduğu gerekçesiyle uzun yıllar kara listeye alınmış, yurt dışına çıkışı engellenmiş ve kendisine Amerikan Pasaportu verilmemiştir. Miller öldüğü yıl olan 2005'e kadar Amerikan tiyatrosuna bir yazarın verebileceği tüm katkıyı sağlamıştır. Bugün eserleri hemen hemen tüm dünya ülkelerinde beğeni ile izlenirken Amerikan tiyatrosunu da başarıyla tanıtmaktadır

WOODY ALLEN: 1935 yılında doğan yazar çok yönlü bir kişidir. Aktör, film direktörü, komedyen, oyun yazarı ve müzisyen olan Allen Woody edebiyat, cinsellik, felsefe, psikoloji, Musevi kimliği ve sinema tarihi alanlarıyla ilgilendi. Tiyatro alanında Amerikan edebiyatına kazandırdığı başlıca oyunları 'Don't Drink the Water' ve 'Play Again, Sam' adlı oyunlarıdır.

DAVID MAMET:1947 yılında Illinois'da doğdu. Çağdaş Amerikan tiyatrosunun önemli yazarlarından. Bir öğretmen çocuğu olan Mamet'in oyun yazarlığı yanında, roman yazarlığı, yönetmenlik ve TV serileri yazarlığı da vardır. Ancak Mamet en fazla oyun yazarlığıyla tanınmaktadır. 'Glengarry Glen Ross' adlı oyunuyla Pulitzer ve Tony ödüllerini kazanmıştır. Bir ekran yazarı olarak da 'The Verdict' ve 'Wag the Dog' yapıtlarıyla Oscar'a aday gösterilmiştir.

Bu Konuda Bazı Amerikalı Musevi Eleştirmen ve Bilim İnsanlarının Görüşleri

Genelde birçok kaynak Amerikan Tiyatrosunun 1900'lerden sonra ki dönemini ele almıştır. Özdemir Nutku Modern Amerika'da tiyatronun bu tarihten önce varlığından söz etse de esas Amerikan tiyatrosunun Eugene O'Neill den itibaren başladığını vurgulamaktadır. Genel görüş olarak da esas modern Amerikan tiyatrosunun 1900'lerden itibaren başladığı kabul edilmektedir. Amerikan tiyatrosu ve özellikle Amerika'daki Musevi tiyatrosu konusunda uzman olan Prof. Julius Novick 'Beyond the Golden Doors ' adlı kitabında da 1900'lerdeki Amerikan Yahudi Tiyatrosunu ele almıştır. Oysa bu durum Caldwell tarafından eleştirilir. O, Musevilerin Amerika'ya ilk gelişleriyle tiyatro ile ilgilendiklerini, 1780'lerden itibaren Musevilerin aktif olarak tiyatro oyunu yazdıklarını belirtmektedir. Caldwell "19. yüz yılın ilk on yıllarında dört Musevi oyun yazarı aktifti" der. Cadwell

şöyle devam eder; “19. yüzyılın ikinci yarısında Yahudi göçmenlerin takibiyle Musevi yazarların damla olan yazıları bir sele dönüştü.” Caldwell’e göre Amerikan tiyatrosunun kurucuları Musevilerdir denilebilir. Makalenin başında adları ve eserleri belirtilmiş olan yazarlarda bunu gösteriyor. İlk başlarda Amerikan tiyatrosuna bu katkıyı sağlayan başka bir deyişle Amerikan Tiyatrosunun temelini atmış bulunan Musevi yazarlar Musevilik kimliklerini çok fazla öne çıkarmadan belki ikinci planda tutarak bu işi gerçekleştirmişlerdir. Bu fikir Caldwell’in makalesinde şöyle ifade edilmektedir. “*Musevi yazarların Musevicilikten kaçınmaları anlaşılabilir bir durumdur. Musevi karakterleri ortaya çıktığında tatsız karşılınmaları sürpriz değildi.*” (Titcomb, 2009)

O dönemde Museviler kimliklerini fazla öne çıkarmamalarına karşın; bugün Amerikalı Musevi yazarlar iftiharla Yahudi kültüründen, tiyatrosundan ve edebiyatından söz edebilmektedirler. New York’taki Musevi Kültürü Milli Kuruluşu’nun sorumlu direktörü Richard A. Siegle, Amerikan-Jewish Theatre: standing on the hyphen adlı sunumunda şöyle der:

“*Ayrıcalıklı olmak ve değer bulmak... Eğer biz daha fazla bedel ödemek zorunda değilssek ayrıcalıklı olamayız. Eğer Musevi olmanın bir ayrıcalığı yoksa o zaman Yahudilik Amerikan varoşlarının üst orta sınıfına dayanan bir parça olmaktan ayrılacak... İnanıyorum ki halan Musevi olmak için bir ayrıcalık vardır. Bizden öncekiler tarafından bir bedel ödenmiş olsa bile.*” (A. Siegel, 2010:1)

Gelecek Hakkında Beklentiler

Amerikan tiyatrosu ve Edebiyatı konusunda bu kadar katkı sağlamış bir toplumun gelecek için bir plan ve programlarının olmaması veya gelecekle ilgili kaygısız olması düşünülemez. Onun için geçmişte yaptıkları gibi gelecekte de Amerikan Tiyatrosuna katkı sağlayacakları, onu her gün bir adım daha ileriye götürecekleri düşünülmektedir. Onun için gelecekteki tiyatronun nasıl olması gerektiği konusunda kafa yormakta ve beyin fırtınası yapmaktadır. Çağdaş klasik tiyatronun yanı sıra çocuk tiyatroları, komediler, alaycı ve yergici tiyatrolar için de sahneler ve mekânlar geliştirilmesi gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Theodore Bike bu hususu şöyle vurgulamaktadır: “*Bizim tiyatromuz müzikalleri repertuarlarına katmalı ve bunlar Amerika’da sahnelenmiş, beğeni kazanmış olanlardan daha iyi ve ileri sahnelerde gösterilmelidir*” (Bikel, 2010:6)

Sonuç

Yukarıda da anlatıldığı gibi Modern Amerikan Tiyatrosunun 1900’lerde başladığı vurgulanmakta ve bununla birlikte o tarihten önce de değişik form ve biçimlerde Amerika’da tiyatronun var olduğu görülmektedir. Olması gereken de budur; çünkü tiyatro, insanoğlunun var oluşuyla yaşıt olan bir sanat dalıdır. Kaldı ki yakın tarihte insanların göç ettiği ve yerleştiği bir ülkede tiyatronun olmadığı düşünülemez. Amerika’ya ilk giden göç dalgasının içinde az sayıda da olsa Musevi bulunduğu bir gerçektir. İlk gidenler arasında bulunan Musevi din adamlarının tiyatro sanatına önem verdikleri yukarıda da vurgulanmıştır. Onun için Amerikan Tiyatrosuna Musevi asıllı yazarların 1650’lerden beri katkı sağladığı hatta bu tiyatronun kurucuları oldukları bir gerçektir. Özellikle Musevi asıllı Amerikalı

yazar Cadwell Titcomb 1700'lerden 1900'lerin başına kadar geçen sürede dört önemli yazardan söz etmektedir. Bu yazarlar: Isaac Harby (1788-1828), Mordecai Manuel Noah (1785-1851), Jones B. Phillips (1805-1869), Benjamin Helbert Judah (1798-1769) dir. Ayrıca modern Amerikan tiyatrosunun başlangıcı sayılan uyanış döneminin yazarları olarak Sidney Kingsley, Emler Rice, Clifford Odets, Arthur Miller gibi tanınmış Musevi asıllı yazarlar Amerikan Tiyatrosunu başta Avrupa olmak üzere dünyaya tanıttılar. Theodore Bikel, "Tiyatroda Musevi Yaratıcılığı" adlı makalesinde Musevilerin Amerikan Tiyatrosuna ve Sanatçısına yaptıkları katkıyı çok iddialı bir cümleyle ortaya koymaktadır. "Denilebilir ki Amerika'ya gülmeyi, oyunculara güldürmeyi Museviler öğretti" (Bikel, 2010:4). Sanırım bu cümle her şeyi özetlemektedir. Museviler, Amerikan tiyatrosunun kuruculuğundan, gelişimine ve günümüzdeki ününe kavuşmasının her anı ve alanında katkıda buldukları gibi günümüzde de sayıları yüzler veya binlerle ifade edilebilecek oyuncu, yazar, eleştirmen, yönetmen, yönetici ve eğitimciyle katkı sunmaya devam etmektedir.

Kaynakça

- 1-Renman-Gibson, Margaret (1982). Clifford Odets American Playwright, Newyork, Atheneum.
- 2-Titcomb, Caldwell, "A Distinguished Look at Jewish American Drama", <http://artsfuse.org/?p=3351>, (10.03.2009).
- 3-Bode, Carl (1983) Highlights of American Literature, English Teaching Division Educational and Cultural Affairs United States Information Agency Washington, D.C.
- 4-Nutku, Özdemir (1985). Dünya Tiyatrosu Tarihi, İstanbul: Remzi Yayınevi
- 5-Machnicholas, John (1981). Twentieh-Century American Dramatists, DLB, Vol, 7, Michigan.
- 6-A.Siegel, Richard, "American-Jewish Theatre: Standing on the hyphen", http://www.jewish-theatre.com/visitor/article_display.aspx?articleID=270, (06.05.2010)
- 7- Bikel, Theodore, "Jewish Creativity in The Theatre", http://www.jewish-theatre.com/visitor/article_display.aspx?artileID=2388,(06.05.2010)
- 8-Zollman, Joellyn, "Jewish immigration to America: Three Waves"
http://www.myjewishlearning.com/history/Modern_History/1700-1914/Emigration/To_America.shtml (16.03.2011) s.6